

MAANMITTARIN ELÄMÄÄ 1800-LUVUN POHJOIS-SUOMESSA

Väestöhistorioitsija ja professori **Oiva Turpeisen** uusimman kirjan aiheena on komissiomaanmittari **Anders Lönnbohm** (alun perin Mustonen, 1824–90) elämä ja työ maanmittarina Kainuun seudulla autonomian ajan keski- ja loppupuoliskolla. Lönnbohm oli rivimaanmittari mutta yksi hänen yksitoistalapsisen perheensä pojista, **Eino Lönnbohm**, myöhempi **Leino**, nousi kansallisten merkkien henkilöiden joukkoon.

Kirjan keskipisteessä ovat Anders Lönnbohmin elämä ja työ, perhe-elämä sekä kotitalo Hövelön vaiheet. Kirja on vahvasti dokumentoitu ja siinä on 90 sivun laajuinen liiteosa tilastoinen ja lähdejulkaisuineen. Liitteissä selvitetään seikkaperäisesti Lönnbohmin maanmittaustyöt, niihin käytetty aika ja saadut tulot. Tämän kvantitatiivisen lähdeaineiston lisäksi kirjassa on vahva kvalitatiivinen elementti, jota Turpeinen valottaa Lönnbohmin kirjeenvaihdon avulla. Turpeisen käyttämä tutkimuskirjallisuus on koherentti kokoelma kotimaista Kainuu-keskeistä tutkimusta.

Anders Lönnbohm toiminta aktiivimaanmittarina ajoittuu autonomian ajan jälkipuoliskon merkittävään yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murroskohtaan.

Kaskitalous joutui 1800-luvun puolivälissä törmäyskurssille maan pohjoisosiin vähitellen rataverkon ja Oulujärven höyrylaivaliikenteen mukana edenneen metsäteollisuuden kanssa. Kun liikenneyhteyksiä saatiin parannettua, myös Kainuun

seuduilta kannatti kuljettaa puuta sahatteellisuuden tarpeiksi. Pohjoisen puulle syntyi kantohinta, mikä mullisti koko alueen elämän. Metsien jako ajankohtaistui ja sitä alettiin toteuttaa Kainuussa vuonna 1841 käynnistyneen isojoan avulla. Suurhanketta toteuttamaan tarvittiin maanmittareita, yksi heistä oli Anders Lönnbohm.

Maanmittarien saaminen alalle tuotti vaikeuksia. Maanmittarin työ oli kovaa ja huonosti palkattua, eikä metsissä rämpimisen katsottu olevan virkamiehen arvolle sopivaa puuhaa. Maanmittarivajeen takia silloinen maanmittauslaitos joutui laskemaan maanmittarien pätevyyskynnystä. Alalle pääsi erioikeuksien turvin myös ilman akateemista koulutusta. Anders Lönnbohm kuului tähän ei-akateemisten maanmittarien joukkoon. Myös maanmittaustekniikka muuttui näihin aikoihin kylien vaiheilla tehdystä mittapöytämittauksesta syvälle metsiin ja erämaihin ulottuvaksi kartoitustoiminnaksi. Kaukana taloista olevat ulkotilukset oli kartoitettava, mikä merkitsi raivaustöitä selkälinjoiden ja tähytyslinjojen aukaisemiseksi. Lönnbohm osallistui myös Suomen ja Arkangelin kuvernementin välisen rajan aukaisuun. Rajanaukaisut olivat raskasta työtä erämaassa, jonne maanmittari joutui lähtemään kymmenhenkisen kantajajoukon avustamana. Erämaahan kuljetettiin laitteita, asiakirjoja, elintarvikkeita, työkaluja ja majoitteita. Kuukausien työ oli hankalaa ja

pelkästään elintarvikkeiden heikon saatavuuden takia.

Autonomisen Suomen maanmittauksen keskusorganisaatiota, Maanmittauksen ja metsänhoidon yllähallitusta (1851–63) ja Lönnbohmin kaltaisen komissiomaanmittarin asemaa siinä olisi voinut valottaa jonkin verran, kuten myös maanmittaustekniikkaa eli sitä mitä maanmittari käytännössä teki maastossa ja maastovaiheen jälkeen sisätiloissa.

Myös sääty-yhteiskunta oli näihin aikoihin murroksessa. Virkamiehet eivät vielä olleet eriytyneet omaksi ryhmäkseen, vaikkakin juuri näihin aikoihin maanmittarien kaltaisten eri puolilla maata yksin liikkuvien virkamiesten ammatti-identiteetti alkoi muodostua. Tähän vaikutti mm. lehdistön kautta syntynyt julkisuus, jota myös maanmittarit tai toimitusten asianosaiset – luku- ja kirjoitustaitoiset talonpojat – osasivat käyttää hyväkseen. Maanmittarien yhteenkuuluvuuden tunnetta lisäsi vielä 1880-luvulla syntynyt maanmittausalan ensimmäinen ammattilehti, Suomen Maanmittariyhdistyksen Aikakauskirja. Taloudellisestikaan maanmittaritkin ei vielä ollut eriytynyt omaksi ”säädykseen” ja Lönnbohmin harjoitti viranhoitonsa lisäksi maataloutta. Virkatalon merkitys kasvoi varsinkin 1860-luvun suurina nälkävuosina.

Elannon saaminen pieneltä runsasväkiseltä maatilalta oli kuitenkin vaikeaa, ja Hövelössäkin asui toistakymmentä henkilöä. Tilojen osittaminen pienempiin osiin oli tietyin rajoituksin jo sallittu mutta ei vielä yleistynyt jakoihin liittyneiden kustannusten takia. Perheet olivat suuria ja elivät saman katon alla. Väestöhistoriallisesti elettiin aikaa demografisen transition kynnyksellä. Väestö kasvoi mutta kuolleisuus oli nälkävuosia lukuun ottamatta jo vähentynyt. Osasyynä kuolleisuuden laskuun on modernisoitua lääketiede, joka 1800-luvun puolivälin paikkeilla irtaantui vuosisataisesta humoralipatologian traditiosta. Huomio kohdistettiin mm. viruksiin. Mainittakoon, että Hövelössä asui ennen Lönnbohmeja **Elias Lönnrot** lääkärintoimintaan hoitaessa.

Turpeinen analysoi erityisen tarkkaan Lönnbohmin työn maanmittarina. Sitä lukiessa tulee

mieleen taloudellisten vaikeuksien alla elävä yrittäjä nyky-Suomessa. Lönnbohmin elämä muuttui loppuvaiheessa murhenäytelmäksi. Jatkuvien taloudellisten paineiden alla eläminen vei terveydenkin. Syynä oli maanmittarien palkkausjärjestelmä. Maanmittarit joutuivat tekemään kuukausia tai jopa vuosia töitä ilman palkkaa. Maanmittaustoimituksia tehtiin ennakkomaksujen turvin tulevaa tuloa syöden. Kaikkensa peliin laittaneen maanmittarin kannalta uhkapelin jännittävin hetki oli revisiotilaisuus, jossa yllähallituksen revisori kävi hiuksia halkoen läpi maanmittarin laskut. Ainakin Lönnbohmin tapauksessa oli pikemminkin sääntö kuin poikkeus, että laskutettavasta summasta katosi revisiossa ”perusteettomina” suuri osa. Saatavat jäivät mitättömän pieniksi. Olisi kiinnostavaa tietää, kuinka paljon Lönnbohmin tapaus on yleistettävissä. Oliko Lönnbohm joutunut yllähallituksen virkamiesten silmätikuksi, niin kuin vaikuttaa, ja jos oli niin miksi? Oliko kyseessä uhmakkaasti suomen kielellä valituskirjeitä kirjoittavan Lönnbohmin ”asennevika” yllähallitusta kohtaan vai kenties se, että hän oli erivapauksen alalle valmistunut. Näihin kysymyksiin Turpeinen ei ota kantaa.

Lönnbohmin taloudellisen perikadon ja sairastumisen sinetöi eräs maanmittaustoimitus, jonka hän joutui teettämään säädösten vastaisesti, toisin silmänsairaudesta johtuvan pakon edessä epäpätevällä apumiehellä. Asia paljastui ja siitä nousi suuri kohu paikallisessa lehdistössä. Sijaisen käyttö maanmittaustoimituksessa on historiallisesti mielenkiintoinen yksityiskohta, sillä apulaisten käyttö maanmittaustöissä oli vuosisatoja maanmittaustoimeen liittynyt epäkohta, johon yritettiin puuttua jo 1600-luvulla. Lönnbohmin silmänsairauskin oli maanmittarien vuosisatainen ammattisairaus. Tuntikausien tähtäämiset vuorokaudesta toiseen diopteriin ja kynttilän, tai öljylampun valossa tehdyt pikkutarkat karttatyöt sisätiloissa veivät monen maanmittarin näön.

Kirjan rakenne ei ole puhtaan kronologinen elämäkerta syntymästä kuolemaan vaan tiettyjä teemoja, kuten Hövelön talon vaiheita tarkastellaan kootusti samassa kohtaa. Rakenne toimii, mutta

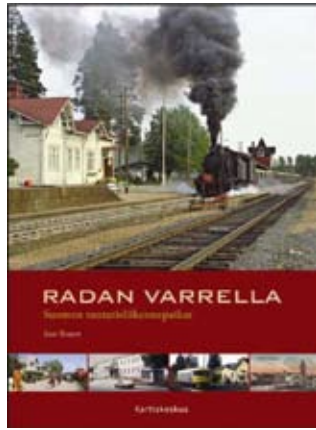
Valtioko vei ja kunta vikisi – vai vikisikö edes!

tietyt luvut kuten ”Kiista Hövelön kalavesistä” ja luku ”Lönbohman maanviljelijänä” jäävät irralliseksi ja ne olisi voitu käsitellä jo heti alussa kootusti samassa luvussa. Lönbohmeja oli paljon saman katon alla, ja aina välillä joutuu palaamaan alkuun selvittämään kuka on kyseessä. Henkilöluettelo selityksineen tai sukulaisuussuh-teita valaiseva kaavio ei olisi ollut pahitteeksi, kuten ei myöskään Pohjois-Suomen kartta, josta olisi ilmennyt se valtavan laaja alue, jolla Pohjois-Suomessa toiminut maanmittari joutui liikkumaan. Karttoja on käytetty perinteiseen tapaan lähinnä kuvituksena. Niitä olisi voinut hyödyntää enemmän esimerkiksi maanmittaustekniikan ja kartanteon näkökulmasta.

Oiva Turpeisen kirja on ennen kaikkea merkittävä lisä virkamiesten elämää ja toimintaa käsittelevään mikrohistorialliseen tutkimukseen. Samalla se on lisä Kainuun paikallishistorialliseen tutkimukseen ja tätä kautta jatkoa Turpeisen omaan tuotantoon.

Mikko Huhtamies
FT, historiantutkija Helsingin yliopisto. Kirjoittajalta on juuri ilmestynyt teos Maanmittaustekniikan historia Suomessa 1633–2008.

Oiva Turpeinen: Anders Lönbohman Maanmittari ja runoilijoiden isä. Koko 155x250 mm, 247 s. Amanita, Tampere 2008.

RADAN VARRELLA – SUOMEN RAUTATIE-LIIKENNEPAIKAT

Radan varrella on nostalginen katseluteos rautatieliikenteestä ja asemarakennuksista kiinnostuneille ja samalla kattava hakuteos suomalaisten rautatieliikennepaikkojen historiasta. Teos esittelee Suomen asemat ja muut rautatieliikennepaikat – niin asemarakennukset kuin niiden ympärille kasvaneen yhteisönkin. Omissa artikkeleissaan esitellään lähes tuhat asemaa, pysäkkiä ja laiturivaihdetta, jotka ovat jossain vaiheessa olleet miehittyjä. Mukana on sadoittain valokuvia, asema-aiheisia postikortteja ja karttoja vuosien takaa.

Jussi Iltanen: Radan varrella. Suomen rautatieliikennepaikat. Koko 235x320 mm, 432 s. Karttakeskus 2009. ISBN 978-951-593-214-3.

SELVITYS KANNUSTAA TOIMIJOITA PAREMPAAN YHTEISTYÖHÖN MAANKÄYTÖSSÄ

Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö maankäytössä

-selvityksen tarkoitus on edistää julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyötä maankäyttöhankkeissa. Yhteistyö käsittää laajimmillaan hankkeen valmistelun, kaavoituksen ja muun suunnittelun, rakentamisen, rakennettavien tilojen ylläpidon ja käytön järjestämisen sekä hankkeiden rahoituksen.

Selvitys kannustaa julkisia ja yksityisiä toimijoita laaja-alaiseen ja pitkäkestoiseen yhteistyöhön. Hankkeen hahmottaminen kokonaisuutena jo hankkeen alussa

on tärkeää. Avain pitkäkestoiseen yhteistyöhön on mahdollisuuksien ja riskien tunnistaminen sekä riskienhallinta.

Selvityksessä esitetty yhteistyökokonaisuutta kuvaava malli helpottaa laajan hankekokonaisuuden hahmottamista sekä tarjoamaan eri vaiheissa tarvittavia tietoja, ratkaisuja ja toimenpiteitä. Hankkeessa on myös arvioitu ja hahmoteltu yhteistyömuotoisen hankeyhteistyön mahdollisuuksia.

Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö maankäytössä. Eväitä yhteistyön rakentamiseen ja hallintaan. Kuntaliitto.

Arviointia kunnan ja valtion välisestä Hyrylän varuskunta-alueen maaneuvotteluista:

Valtiokin, kuten yksityiset spekulantit, halusi maan hintaa piilevästi kohottavia kaavoitus sopimuksia.

Paikallislehti *Keski-Uusimaa* on käyttänyt runsaasti palstatilaa Hyrylän varuskunnan lakkauttamisesta ja varuskunta-alueen maapoliittisista neuvotteluista Tuusulan kunnan ja Metsähallituksen ja Senaatti-kiinteistöjen kanssa. Maaneuvottelut ovat kiinnostaneet myös maanmittauksen ammattilaisia. *Maankäyttö*-lehdessä on ollut kirjoituksia ja arvioita valtion maanomistajatahojen roolista maa-alueittensa luovuttamisessa yhdyskuntarakentamiseen ja millä ehdoilla.

Kieltämättä Tuusulassa noin 253 ha:n suuruisen varuskunta-alueen vapautuminen maankäytöllisesti Hyrylän keskustaajaman potentiaalisesti kasvusuunnaksi on erinomainen. Pinta-alasta noin 205 ha on tyypillistä raakamaa-alueita ja noin 48 ha:n kasarmi-alue on Hyrylän ydinkeskustaan lukeutuvaa. Koko 253 ha:n alue on 3 km:n säteellä keskustasta Keravan kaupungin ja pääradan suuntaan. Soveltuvuus Hyrylän laajentumissuunnaksi on erinomainen. Tässä tärkeä syy, miksi kunta ryhtyi maanhankintaneuvotteluihin. Toinen syy oli mielestäni myös, että kunnan raakamaan hankinnat 2000-luvun alusta lähtien ovat olleet olemattomat. Kaavoitus on suunnattu aiemmin 80- ja 90-luvuilla hankituille alueille. Kaavoitettavaa vielä olisi, mutta liikenneväylähankkeiden pysähtyneisyys Hyrylässä ja poliittiset erimielisyydet jarruttavat kehitystä. Välittömästi asuntotuotantoon kaavoitettavan maan tarve Hyrylässä ja lähiympäristössä on ilmeinen. Myöskään yksityiset

maanomistajat eivät myy maataan, pantataan ja odotetaan tuottoisia kaavoitus sopimuksia.

Kunnalla oli siis tavaton halu ostaa rakennuskelpoista maata, ja varuskunnan maita hallinnoivilla yksiköillä oiva tilaisuus hyötyä asetelmasta, vaikka toisaalta maista haluttiinkin päästä eroon.

Olisi luullut, että valtion kanssa käytävät maaneuvottelut olisivat sujuneet nopeasti, valtion liikaa ahnehtimatta ja valtioneuvoston tekemää hallitusohjelmaa tukevasti, sillä olihan valtionkin intresseissä saada tyhjiilleen jääville kasarmi-alueen rakennuksille ja metsäalueille uusi käyttö mahdollisimman pian. Kyllä maanomistaja tiesi sen, että ainut neuvotteluosapuoli oli Tuusulan kunta ja vain kunnan myötävaikutuksella voidaan koko varuskunta-alueen kiinteistöomaisuudelle, eritoten suuren rakennusmassan käsitteväälle kasarmialueelle, löytää valtiotakin hyödyntävä jatkokäyttö asemakaavoittamalla alue.

Valtion maanomistuskokonaisuus loi myös tilaisuuden toteuttaa hallitusohjelman tavoitetta lisätä tonttituotantoa ja helpottaa kohtuuhintaisten asuntojen tuottamista. Valtion maanomistustahoja nuo tavoitteet eivät sitoneet mitenkään, vaan haluttiin päästä mahdollisimman hyvään taloudelliseen tulokseen luottaen siihen, ettei Tuusulan kunnalla ole valtiota vastaan tahtoa ryhtyä lain sallimien pakkokeinojen käyttämiseen ja tarvittaessa raakamaiden lunastamiseen. Metsähallitus ja myöhemmin Senaatti-kiinteistöt näyttivät kylmästi torjuneen kunnan esittä-